

ANKARA ÜNİVERSİTESİ UZAKTAN EĞİTİM YAYINLARI

Din ve Ahlâk Felsefesi

Yazarlar

Prof. Dr. Hayrani Altıntaş

Prof. Dr. Recep Kılıç

Doç. Dr. M. Sait Reçber

Doç. Dr. Müfit Selim Saruhan

Editör

Prof. Dr. Recep Kılıç

ANKUZEM

ANKUZEM

ISBN: 978 - 975 - 482 - 832 - 0

© Ankara Üniversitesi, 2009

Bu kitabın basım, yayın ve dağıtım hakları Ankara Üniversitesi'ne aittir. Ankara Üniversitesi'nden yazılı izin alınmadan kitabın tamamı ya da bir bölümü mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt veya başka şekillerde çoğaltılamaz, basılamaz ve dağıtılamaz.

Kitaptaki görüşlerin yasal ve bilimsel sorumluluğu, bölüm yazarlarına ve kitap editörlerine aittir.

Akademik Koordinasyon

Koordinatör : Prof. Dr. Nesimi Yazıcı

Koordinatör Yrd. : Prof. Dr. Recai Doğan

Teknik Koordinasyon

Genel Yönetim : Doç. Dr. Nurettin Şimşek

Tasarım Danışmanı : Doç. Dr. Soner Yıldırım

Kapak : Yrd. Doç. Dr. Gülgün Alpan, Nurgül Şafak

Dizgi ve Sayfa Düzeni : A. Gonca Kunduzcu, Uzm. Pınar Nuhoğlu, Arzu Atmaca

Redaksiyon : Erdoğan Kul

Gözden Geçirilmiş Üçüncü Baskı

2009

Sunuş	III
İçindekiler	VIII
Editör'den	XIII

Ünite 1

Felsefe ve Din	1
Ünitede Ele Alınan Konular	2
Ünite Hakkında	2
Öğrenme Hedefleri	2
Üniteyi Çalışırken	2
'Felsefe' ve 'Din' Kavramları	3
Felsefe ve Din İlişkisi	6
Din Felsefesi	13
Din Felsefesi ve Diğer Felsefe Disiplinleri	14
Din Felsefesi ve Din Disiplinleri	16
Özet	17
Gözden Geçir	18
Kaynaklar	118
Değerlendirme Soruları	20

Ünite 2

Tanrı: Tasavvurları, Sıfatları ve Delilleri	21
Ünitede Ele Alınan Konular	22
Ünite Hakkında	23
Öğrenme Hedefleri	23
Üniteyi Çalışırken	24
Tanrı: Tasavvurları, Sıfatları ve Delilleri	25
Tanrı Tasavvurları	25
Tanrı ve Sıfatları	32
Tanrı'nın Varlığının Delilleri	51
Özet	68

Gözden Geçir	69
Kaynaklar	70
Değerlendirme Soruları	72

Ünite 3

Vahiy, İman ve Mucize Kavramları.....	73
Ünitede Ele Alınan Konular.....	74
Ünite Hakkında	75
Öğrenme Hedefleri	75
Üniteyi Çalışırken.....	76
Vahiy Kavramı.....	77
İman Kavramı	89
Mucize Kavramı	97
Özet	105
Gözden Geçir	106
Kaynaklar	107
Değerlendirme Soruları	109

Ünite 4

Ateizm ve Ateistik Deliller	111
Ünitede Ele Alınan Konular.....	112
Ünite Hakkında	112
Öğrenme Hedefleri	112
Üniteyi Çalışırken.....	112
Ateizm ve Ateistik Deliller.....	113
Ateizm: İçeriği ve Kapsamı	113
Temel Ateist Yaklaşımlar ve Delilleri	116
Kötülük Sorunu: Ateizm ve Teizm	131
Ateizmin Temellendirilmesi Sorunu	137
Özet	140
Gözden Geçir	141
Kaynaklar	142

Değerlendirme Soruları	144
------------------------------	-----

Ünite 5

Dini Çeşitlilik	145
Ünitede Ele Alınan Konular	146
Ünite Hakkında	146
Öğrenme Hedefleri	146
Üniteyi Çalışırken	146
Dinî Çeşitlilik	147
Dinî Çeşitlilik Sorunu	147
Dinî Çeşitlilik ve Bazı Temel Yaklaşımlar	150
Özet	164
Gözden Geçir	165
Kaynaklar	166
Değerlendirme Soruları	167

Ünite 6

Felsefe ve Ahlâk İlişkisi	169
Ünitede Ele Alınan Konular	170
Ünite Hakkında	171
Öğrenme Hedefleri	171
Üniteyi Çalışırken	172
Kavram Olarak Ahlâk	173
Ahlâk'ın Örf, Âdet, Gelenek ve Görenek Gibi Terimlerle İlişkisi	175
Ahlâk Teriminin Kullanılışı	177
Ahlâk Felsefesi	181
Kural Koyucu ve Analitik Ahlâk Ayırımı	183
Ahlâk Felsefesinin Genel Felsefe İçindeki Yeri	185
Ahlâka Olan İhtiyaç	187
Ahlâk Sahasının Mâhiyeti	191
Özet	194
Gözden Geçir	195
Kaynaklar	196

Değerlendirme Soruları	198
------------------------------	-----

Ünite 7

Ahlâkın Temellendirilmesi Problemi	199
Ünitede Ele Alınan Konular.....	200
Ünite Hakkında	201
Öğrenme Hedefleri	201
Üniteyi Çalışırken.....	202
Temellendirme Kavramının Analizi	203
Psikolojik Temellendirme.....	203
Epistemolojik Temellendirme.....	211
Ontolojik Temellendirme	219
Özet	223
Gözden Geçir	225
Kaynaklar	226
Değerlendirme Soruları	227

Ünite 8

Ahlâk, Hukuk ve Din İlişkisi	229
Ünitede Ele Alınan Konular.....	230
Ünite Hakkında	231
Öğrenme Hedefleri	231
Üniteyi Çalışırken.....	232
Ahlâk- Hukuk İlişkisi.....	233
Ahlâk - Din İlişkisi.....	237
Özet	244
Gözden Geçir	246
Sözlük.....	246
Kaynaklar	247
Değerlendirme Soruları	248

Ünite 9

Klasik ve Modern Ahlâk Teorileri	251
Ünitede Ele Alınan Konular	252
Ünite Hakkında	253
Öğrenme Hedefleri	253
Üniteyi Çalışırken	254
Eski Yunanda Ahlâk Anlayışı	255
Kelam Düşüncesinde Ahlâk Anlayışı	265
Modern Dönemde Ahlâk Anlayışı	270
Özet	277
Gözden Geçir	278
Kaynaklar	279
Değerlendirme Soruları	281

Ünite 10

Hayatın Değeri	283
Ünitede Ele Alınan Konular	284
Ünite Hakkında	284
Öğrenme Hedefleri	284
Üniteyi Çalışırken	284
Hayatın Anlamı	285
Kur'an'a Göre Dünya Hayatı	287
Hayat Değerlendirmeleri	288
Hayatın Gayesi	289
Yaşamının Anlamı	289
Hayata Kötümser Bakış	290
Hayata İyimser Bakış	291
Hayatın cilveleri	292
Ölümün Hakikati ve Ruhun Ebediliği	293
Hayatımızda Genetik Mühendisliği	294
Hayatın Değeri ve Kürtaj	295
Hayat ve Estetik Müdahaleler	296
Hayat ve Ötanazi	298

İşkence ve İntihar	299
Mutluluğun Anlamı	299
Günümüzde Hayat Anlayışları	300
Özet	301
Gözden Geçir	302
Kaynaklar	303
Değerlendirme Soruları	304
Değerlendirme Sorularının Doğru Yanıtları	306

Din Felsefesi, en genel anlamıyla, din üzerinde felsefe yapmak demektir. Din ve felsefe kavramlarına çok farklı anlamlar verilebildiği için, din üzerinde felsefe yapmanın mânâsı üzerinde uzlaşma olmayabilir. Din filozofu, öncelikle, dinî alanda ne olup bittiğini, inanılan şeyi, o şeye inanmanın ne anlama geldiğini ve uygulamada inancın nasıl ifade edildiğini anlamak maksadıyla dini araştırır. Bu araştırma esnasında; inananların ve teologların olduğu kadar, tarihçi, sosyolog, antropolog, psikolog ve filozofların da verilerini göz önünde bulundurur. Din filozofu, imanın sadece muhtevasını ve iman etmenin akli gerekçelerini tayin etmekle yetinmez, aynı zamanda bunun doğrulanabilip doğrulanamayacağını da değerlendirir. Din, tıpkı dil ve ahlak gibi, felsefî düşünceden önce zaten vardır. Dolayısıyla din felsefesi yapmak demek, ortaya yeni bir din koymak demek değildir. Bilimsel çalışmaları esnasında bilim adamı âleme yeni birtakım kanunlar koymadığı gibi din felsefesi yaparken filozof da yeni bir din icat etmez, zaten mevcut olan dini tanımaya, dini alanda olan biteni anlamaya, başka bir ifadeyle keşfetmeye, çalışır. Bu tanıma ve anlama aşamasında din filozofu, dinî alana bazı katkılarda bulunabilir. Bu katkılarını, hem imanı oluşturan inançlar hem de imanla uygulama arasında görünüşte veya gerçekte var olabilecek tutarsızlıkları tespit ederek ve bunların üstesinden gelmenin muhtemel yollarını teklif ederek yapabilir. Kısaca ifade etmek gerekirse, din filozofunun görevi, dinî verinin felsefî açıdan değerlendirilmesidir. Anglo-Amerikan felsefe geleneğinde din felsefesi, dini inançların hakikat iddialarını incelemekle, dinin temel kavramlarının analizini yapmakla ilgilenmiştir. Kıta Avrupa'sı geleneğinde ise, din hakkındaki felsefî düşünce, dinî önermelerin epistemolojik analizinden çok dinin tarihsel süreçlerdeki anlamı üzerinde yoğunlaşmıştır.

Din felsefesi teriminin felsefe literatürüne girişine Hegel'in *Din Felsefesi Üzerine Konferanslar* (1832) başlıklı eseri sebep olmuştur. Fakat bu, dinin felsefî açıdan ele alınması demek olan din felsefesinin, konusu itibarıyla, Hegel ile veya Hegel'den sonra ortaya çıktığı anlamına gelmez; konu, felsefe tarihi kadar eskidir. Türkiye'de din felsefesi deyiminden söz edilmesi, II. Meşrutiyet dönemiyle başlamıştır. Bu dönemde Memduh Süleyman, 1326 yılında, *Felsefe-i Edyan* adlı bir makale yazmış; Eşrefzade Muhammed Şevketi, 1329 yılında, Darulfünun'un Ulûm-u Şer'îye Şubesi, Kelam kısmında 'din felsefesi' dersinin okutulmasını önermiş, fakat dersin medresenin programına fiilen girmesi 1926'da gerçekleşmiştir. Darulfünun'un Ulum-ı Şer'îye Şubesi, 1926 yılında İlahiyat Fakültesine dönüştürülünce, programa din felsefesi dersi konulmuş, fakat Fakülte'nin 1933'de kapatılmasından sonra, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nin programında din felsefesi dersi yer almamıştır. 1972-73 öğretim yılında yapılan düzenlemeyle Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nin beşinci sınıfına, din felsefesi dersi konulmuştur. Buna göre Darulfünun İlahiyat Fakültesi'nin kapatılmasından sonra 'din felsefesi'

adı ile müstakil bir ders fiilen ilk defa 1976-77 ders yılında Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde okutulmuştur.

Din gibi ahlâk da, insanın bir *varlık şartı*dır. Ahlâkın gelişmesinde insan veya toplumun katkısı olabilir ama, ahlâkın kendisi, hiçbir zaman sosyal bir grubun eseri değildir. Ahlâk felsefesi, ahlâk üzerinde felsefe yapmak anlamına gelir. Ahlâk fenomenleri üzerinde düşünen, felsefe yapan filozof, ahlâk olaylarının bir değerlendirmesini yapar; ahlâkı diğer bilgi dalları ile mukayese eder. Birtakım ahlâk ilkeleri koyar. Bu ilkelerin doğruluğunun ispat edilip edilemeyeceğini, eğer ispatı mümkünse bunun nasıl olacağını araştırır ve bir ahlâk teorisi geliştirir. Bununla beraber felsefenin ahlâka yaklaşımı hususunda filozofların görüşleri farklılık arz eder. Düşünce tarihinde Sokrates'e, hatta Sofistlere kadar geri götürülebilecek 2500 yıllık bir geçmişi olan ahlâk felsefesinin, İslam düşüncesinde, erken dönemlere kadar uzanan bir tarihi vardır.

Elinizdeki kitap, din ve ahlâk üzerindeki felsefî birikimi, mümkün olduğunca anlaşılır bir şekilde, ana hatlarıyla tanıtmak maksadıyla hazırlanmıştır. Kitabın hazırlanma aşamasında emeği geçen herkese, özellikle ünite yazarı öğretim üyelerimize ve kitabın yayımını en az hata ile gerçekleştiren ANKUZEM çalışanlarına teşekkür ederim.

Prof. Dr. Recep KILIÇ